

Cavan Əhməd on sənə idi ki, öz arvadı Güləndamla yaşayırdı. Güləndam Əhmədin həm arvadı, həm əmisi qızı idi. Bunları beşikdə ikən bir-birinə nişanlamışdılar. Əmi qızı və əmi oğlu xeyli mehriban dolanmaqda idilər. Bu on sənənin müddətində bircə dəfə də olsun aralarında nə inciklik və nə də bir dürüş danışiq olmamışdı. Bunların bircə qəmləri var idi: övladları olmurdu. Bu övladsızlıqları hamıdan artıq onların ata-analarına təsir edirdi.

Anası qızının neçə pirə və ocağa aparmışdı. "Altıbarmaq" seyidə əlli manat verib dua yazdırmışdı. Amma bunların heç birisi bir nəticə bağışlamamışdı. Axırda oğlanın anası dedi:

- Mən oğlumu sonsuz qoya bilmərəm; gedib ona döşü südlü arvad alacağam. Bəlkə oğlumun övladı ola.

Qızın anası da pirdən, ocaqlardan əl üzdükdən sonra bu əmrə razı olub dedi:

- Yaxşısı budur ki, Güləndam özü Əhmədi evlənməyə məcbur edə; mən onunla danışaram və onu razı elərəm. Güləndam ərinə özü evləndirdikdən sonra danışmağa haqqı olmayıb dinc və dinməz oturur və əri ilə də aralarında heç bir köftgu olmaz.

Qızın anası necə ki, demişdi, elə də etdi.

Axşam vaxtı Əhməd qulluqdan evə qayıdanda əmisi qızında başqa halət gördü; gözləri Zöhrə ulduzutək parıldayırdı. Əmisi oğlu qapıdan daxil olan tək yüyürüb boynunu qucaqlayıb "marçhamarç" üzündən öpdü. Sonra başladı oynayaraq və gülərək masanın üstünə qab-qacaq düzməyə. Yemək vaxtı tez-tez ərinin üzünə baxıb, gülüb başını aşağı salırdı. Əhməd indiyədək arvadında bu haləti görmədiyindən, təəccüb edib mənasını anlamırdı.

Əhməd nahar yeyib yatmaq otağına getdi, amma hərçi çalışdısa da gözünə yuxu getmədi. Əmisi qızında gördüyü halət bir an onun gözü önündən getmirdi.

Axşam çayında Güləndam Əhmədə dedi:

- Əhməd, sənə bir söz deyəcəyəm, əgər məni sevirsənsə, gərək "yox" deməyəsən.

Əhməd cavabında:

- Sənin bu günkü halətidən ürəyində bir söz olduğu aşkar görünürdü. Söylə görüm.

- Əmioğlu, bizim övladımız yoxdur və mən də açıq görürəm ki, bu halət sənə təsir edir; pəncərənin qabağında oturub küçə ilə məktəbə gedən uşaqları görəndə, ah çəkirsən...

Əhməd onun sözünü kəsdi:

- Sözün nədir, açıq söylə. Yəni bunu demək istəyirsən ki, mən gedim sənin üstünə evlənim?

- Ay əmioğlu, evlənəndə nə olar? Bir yaxşı balan olar, axşamadək oynadaram. Sən mənim canım, izin ver gedim sənə bir yaxşı, məndən də gözəl bir gəlin gətirim.

- Əmiqızı, məgər danışmağa başına söhbət qəhətdir? Əvvəla, yüz oğul-qız qurban olsun sənin bir tükünə. İkincisi, mən ömrüm olanı səndən sıvay bir qadına gözümün qulağı ilə də baxmayacağam, bu barədə sən xatircəm ol. Üçüncüsü, bizim qanunumuz Şura qanunudur; bir kişi iki arvad ala bilməz. Başqa arvad almaq üçün gərək səni boşayam, bunu da ki, yerlə göy bir-birinə qovuşsa eləmərim.

- Mən elə işi görürəm ki, Şura hökumətinin xəbərdarlığı olmaz. Qulluqçu adı ilə gətirərsən evə, sonra da molla çağırırsan, gələr evdə xəlvətcə kəbinini kəsər, heç kəsin də xəbəri olmaz.

- Bu sözü danışdın, elə qoy burada qalsın.

- Sən özün deyirsən ki, məni canından artıq istəyirsən, amma mən sənə "sən mənim canım" deyirəm, mənim sözümü yerə salırsan.

- Belə olan surətdə gəl əyri oturaq, düz danışaq. Turalım ki, mən sənin sözünə baxıb evləndim, molla da xəlvət gəlib kəbin kəsdi, aya, ondan sonra sən davam gətirə bilərsənmi?

- Niyə davam gətirmərəm? Çox göyçək davam gətirərəm. Aldığın arvadı ana-bacı kimi

istəyəm, ondan olan uşaqları öz balalarım kimi atıb-tutaram.

- Əmiqızı, davam gətirə bilməzsən.
- Onda görünür ki, sən mənə hələ dürüst bələd olmayıbsan.
- Bələd olmağa ehtiyac yoxdur, qadınların hamısı bir təbiətdə olarlar.
- Mən sən dediklərimdən deyiləm.
- İndi, deyirsən davam gətirərəm?
- Bəli, deyirəm.
- Xub, mən səni imtahan edəyəm, görüm necə davam gətirəcəksən.

Güləndamın dili danışdısa da ürəyi nanə yarpağı kimi əsirdi. O, fikir edirdi: "Tutaq əmioğlum evləndi. Bəlkə təzə gətirdiyi arvadı məndən çox istədi? Onda mən başımı haraya qoyaram? Çıxıb atam evinə gedərəmsə, hamı mənə tənə edər". Deyərlər: "On ilin arvadına nə oldu ki, birdən evini-eşiyini buraxıb atası evinə getdi?" Zəhər yeyib özümü öldürsəm, daha bədtər. Yenə deyəcəklər: "Görəsən nə əməli var idi ki, xalqın üzünə baxmaqdan xəcalət çəkib özünü öldürdü".

O biri gün səhər Əhməd durub evdən çıxanda Güləndam dedi:

- Əmioğlu, sözümüz sözdür, söz veribsən, möhkəm dur.
- Baş üstə.

Əhməd gedəndən sonra Güləndamın anası gəlib qızından xəbər aldı:

- A bala, ərinlə danışdınmı? Nə dedi?
- Çox danışdıqdan sonra razı elədim.
- Çox gözəl. Ancaq, bala, davamın olsun. Bircə il davam gətirsən, adət eləyəcəksən.
- Ana can, niyə davam gətirmirəm; təki onun övladı olsun. Övladsızlıq ona çox əsər edir.

Mənim də ona baxanda ürəyim yanır.

Axşam Əhməd evə qayıtdıqda gördü bir kişi əlində neçə toyuq tutub satır. Bunların içindən bir kök sarı toyuq seçib, alıb evə gətirdi. Güləndam toyuğu görəndə xəbər aldı:

- Ay əmioğlu, bu toyuğu haradan aldın, bu nə yaxşı kök toyuqdur?

Əhməd cavabında:

- Bu toyuq mənim təzə arvadımdır. Kəbininin də kəsdirmişəm. Bu saat mollaının evindən gəlirəm.

Güləndamın rəngi qaçdı. Əhmədin üzünə kədərli baxıb dedi:

- Mən sənə söz dedim, sən də mənim sözümü lağa qoyursan? Mən sənə zarafat etmədim, ürək sözümü deyirdim.

- Heç mən də zarafat eləmirəm. Doğru söz deyirəm. Bu toyuğu apar, balaca otaqda bağla, altına da bir həsir sal.

Güləndam üzünü kənara tutaraq:

- Nə borcumdur, gətiribsen, apar, özün necə bilirsən rahat elə.

Əhməd ürəyində gülərək, sarı toyuğu aparıb balaca otaqda altına bir parça həsir salıb bağladı. Sonra arvadının yanına gəlib xəbər aldı:

- Əmiqızı, düyü torbası haradadır? Yerini de, bir az düyü çıxarıb aparım verim toyuq yesin. Yazıq acdır.

- Mən nə bilim düyü torbası hansı cəhənnəmdədir. Get dolabı axtar.

Əhməd gülərək dolabdan bir ovuc düyü götürüb, aparıb toyuğun qabağına atdı.

Gecə yatmaq zamanı gələndə, Güləndam Əhməddən xəbər aldı:

- Bu evdə yatacaqsan, yoxsa balaca otaqda?

- Balaca otaqda.

Güləndam xətti-xab götürüb getdi balaca otağa. Toyuğun yanından ötəndə ona bir təpik vurdu. Əhməd toyuğun civiltisini eşidib səsləndi:

- O toyuq niyə cığıldadı? Ona nə elədin?

Güləndam cavabında:

- Mən nə bilim niyə cığıldadı. Gəl özün xəbər al. Mən ki, toyuq dili bilmirəm.

- Ona güldən ağır söz deyərsən, ya bir əziyyət edərsən, aramızda inciklik olar.

Güləndam otağa qayıdarkən gözünün yaşını sildiğini Əhməd görüb bir söz demədi. On sənənin müddətində onların aralarında belə danışmaq olmamışdı.

Əhməd gecə balaca otaqda yatdı.

Güləndam isə gecəni səbhədək ağlayaraq keçirdi. Gecə tez-tez durub, balaca otağın qapısından qulaq verib, Əhmədin bərk yatdığını yəqin edib yenə yerinə qayıdırdı.

Əhməd səbh tezdən gördü Güləndam yoxdur. Ora-buranı arayıb, çıxıb getdiyini bildi. Özü üçün çay tədarük edib içib getdi qulluğuna. (Əhməd kooperativ dükanında pirkəşik idi).

Güləndamın anası öz evində oturub çay içirdi. Birdən qapı açıldı. Güləndam hirsli-hirsli daxil olub bir söz deməyərək əyləşdi. Anası xəbər aldı:

- Ay qız, bu tezliklə xeyirdirmi? Gözlərin niyə belə qızarıbdır? Yoxsa Əhmədlə dalaşıbsan?

- Nə işim var dalaşam? Əhməd özlüyündə, mən də özlüyümdə.

- Axır yenə bir dürüst danış görüm, nə var? Sən sözsüz deyilsən.

- Nə olacaq? Gecə-gündüz məni dəng eləyib, "ərini evləndir, ərini evləndir" deyirdin. İndi odur, itin birini gətirib mənim başıma mindiribdir. Mənə də deyir: "Onun yanından ötersən, vay sənənin halına", on illik yoldaşını bir sarı itə dəyişibdir. Buna dözmək olar?

- Ay qız, sarı it nədir? Yoxsa sarı saçlı qız alıbdır? Bu əyyamın cavanlarında din yox, məzhəb yox, onlardan hər nə bəd əməl desən baş verər. Vay mənim başıma daş düşsün! Mən məgər belə demişdim? Qızcığazımın günü qara olacaq!

Qız dedi:

- Hamısını sən elədin. Dinc-dinməz evimizin içində oturub dolanırdıq. İndi mən gəlmişəm, daha o evə qayıtmayacağam. Qoy sarı donuzun günü xoş keçsin.

Anası dedi:

- Qızım, yerindən oynama, bir neçə gün səbir elə görək nə olur? Dur get evinə, ərinə nahar

hazırla. Təzə gəlin sənın qab-qazanının yerini bilmir. Axşam mən də gələrəm görüm o kimin qızıdır? Nəçidir? Ondan sonra nə lazımdır, elə edərək. Əgər ərin evində oturmaq sənə mümkün olmasa, nə etməli, gəlib ananın evində oturarsan. Hələlik, yaxşı bala, dur get evinə.

- Mən o evə qayıtmayacağam. Bu saat buradan durub birbaşa gedəcəyəm “zaqsa”, ərizə verib boşanacağam. - Mənim sözümə bax, yaxşı qızım, “zaqs” durub, sən durubsan. Lazım olsa mən də sənınlə bir yerdə “zaqs”a gedərəm. Dur get, bu günlük bir təhər davam elə. Sabah hər iş düzələr.

Güləndam anasının çox təkiddən sonra durub evinə getdi.

Əhməd evə qayıdıb, Güləndamı ağlayan görüb dedi:

- Əmiqızı, nə üçün ağlayırsan? Sən dedin evlən, mən də sənın sözünə baxdım. İndi bu ağlamağın mənası nədir?

- Heç ağlayıb eləmirəm. Gəl otur naharını elə.

- Nahardan qabaq qoy bir sarı toyuğun qarnını doyurum. Mən bilərəm sən ona bircə dənə düyü də verməyibsen.

Əhməd dolabdan yenə dən götürüb, aparıb toyuğa verdi. Sonra toyuğun altındakı həsiri çıxarıb, çöldə təmizləyib, gətirib altına saldı. Ondan sonra əlini yuyub, gəlib nahara əyləşdi, arvadının səhər onu çaysız qoyub getdiyi haqqında bir söz demədi.

Nahar təzəcə qurtarmışdı. Güləndamın anası daxil oldu. Əhməd həmişəki kimi cəld qalxıb: “Ana, buyur, buyur” deyərək qayınanasına yer göstərdi.

Güləndamın anası:

- Ananın evi yıxılsın, - dedi. – Mən dedim özüm gəlim sənə bir halal süd əmmişin birini gətirim, demədim get o küçədə gəzən sarısaçların birini gətir, mənim qızımın başına çıxart.

- Ana can, sarısaç nədir? Necə sarısaç, haradadır sarısaç?

- Sən bilirsən haradadır, mən nə bilim.

- Di gəl o sarısaçı sənə göstərim, gör nə gözəldir. Səni inandırırım ki, sənın ürəyincə olacaq, onu gördükdən sonra məni məzəmmət etməyəcəksən... Bircə bu balaca otağa gəl.

Bu sözlə qayınanasının qolundan tutub balaca otağa çəkib, küncdə bağlanmış sarı toyuğu göstərib dedi: - Aldığım, bax, ana can, budur!

Güləndamın anası toyuğu görüb acıqla gileyləndi:

- Məni ağbırçək vaxtımda elə salıb oynadırsan? Mənim qızım bu toyuğun üstündə sənınlə dava çəkir? Məgər mənim qızım dəli-divanədir?

- Ana can, özüm ölüm ki, alıb gətirdiyim budur. Çağır qızın özündən xəbər al. – Bunu deyib Güləndamı səslədi.

Güləndam içəri daxil olduqda, anası xəbər aldı:

- Ay qız, dediyin sarısaç haradadır?

- Sarısaç yoxdur, elə bu sarı toyuğu deyirəm. Doğrusu, ana can, bu evdə ya mən oturacağam, ya sarı toyuq!

Əhməd üzünü arvadına tutaraq dedi:

- Əmiqızı, mən sənə deyəndə ki, evlənib başqa bir arvad gətirsəm, davam eləməyəcəksən, deyirdin “çox gözəl davam edərəm”. Mən də sənə sübut etmək üçün bu toyuğu gətirdim. İndi bil ki, sarı toyuğa davam gətirə bilməyən, həqiqi arvada heç davam gətirə bilməz. Dur bir az düyü yu, axşama plov bişir. Bu sarı toyuğu da onun başına qoyub ləzzətlə yeyək. Anan da bizdə qonaq qalsın.

Əhməd bunu deyib, sarı toyuğu mətbəxə aparıb başını kəsdi.

Axşam ər, arvad, qayınana şirin söhbət edərək toyuq-plovu ləzzətlə yedilər.

O gündən evlənmək məsələsi həmişəlik aradan qaldırıldı.

